

ANGST VOOR DE TANDARTS BIJ TANDELOZEN

J. M. Vervoorn, tandarts
A. S. H. Duinkerke, tandarts
A. C. M. van de Poel, tandarts
F. Luteijn, klinisch psycholoog

SAMENVATTING

Bij een groep van 113 patiënten met een volledige gebitsprothese is nagegaan of deze patiënten angst voor de tandarts hadden. Daarnaast is onderzocht welke relatie de angstscore toonde met tandheelkundig verleden, tevredenheid over de prothese, leeftijd en geslacht van de patiënt. De mate van angst hangt samen met 'aantal jaren tandeloosheid', leeftijd en geslacht van de patiënt en tevredenheid over de prothese.

VERVOORN JM, DUINKERKE ASH, VAN DE POEL ACM, LUTEIJN F. Angst voor de tandarts bij tandelozen. Ned Tijdschr Tandheelkd 1989; 96: 326-8.

Uit de vakgroepen Parodontologie-Prothetodontie-Sosiodontie en Klinische Psychologie van de rijksuniversiteit te Groningen.

Trefwoorden: **Prothetische tandheelkunde** - Angst

Datum van acceptatie: 31 januari 1989.

Adres: J. M. Vervoorn, Ant. Deusinglaan 1, 9713 AV Groningen.

1. INLEIDING

Angst wordt als een belangrijke oorzaak van de lage frequentie van tandartsbezoek door volwassenen beschouwd.¹ Wat opvalt bij onderzoek naar angst is de aandacht voor vooral dentate patiënten. Echter, ook bij edentaten wordt een lage frequentie van tandartsbezoek gesignaleerd.² Veelal wordt aangenomen dat angst hierbij geen rol speelt omdat er bij behandeling van tandelozen geen sprake meer is van pijn. In

de literatuur wordt aangegeven dat angst niet alleen een gevolg is van pijnverwachtingen maar ook het gevolg kan zijn van vervelende ervaringen en problemen in de relatie met de tandarts.³ Dit betekent dat ook tandeloze patiënten bang kunnen zijn voor de tandarts. In recent onderzoek zijn hiervoor ook aanwijzingen gevonden.^{1,4}

In dit artikel wordt onderzoek beschreven over angst voor de tandarts bij tandeloze patiënten en over de relatie tussen deze angst met het tandheelkundig verleden, de

tevredenheid over de prothese en de leeftijd en het geslacht van de patiënt.

2. MATERIAAL EN METHODE

Aan het onderzoek werd deelgenomen door 113 edentate patiënten, 43 mannen en 70 vrouwen (gemiddelde leeftijd 59 jaar met een spreiding van 12 jaar). Deze patiënten stonden op een wachtlijst voor een nieuwe volledige prothese. Er werd door hen een vragenlijst ingevuld waar-

Tabel I. De gemiddelde score van de patiënten (N = 113) op de variabelen.

Var. no.	Variabelen	gem.	SD	score-range
1	Aantal jaren met huidige volledige prothese	13,5	9,2	
2	Aantal jaren tandeloosheid	20,5	11,5	
3	Aantal bovenprothesen in het verleden	1,7	0,8	
4	Aantal onderprothesen in het verleden	1,7	0,8	
5	Tevredenheid	11,9	5,3	0-24
6	Bovenprotheseklachten	8,4	7,2	0-36
7	Onderprotheseklachten	10,6	6,0	0-24
8	Vage klachten	3,1	3,6	0-33
9	Klachten 'opvallend' gebit	0,5	1,3	0-12
10	Klachten 'ingevalen' mond	4,0	3,2	0-15
11	Angstschaal	9,7	2,8	5-25

Tabel II. Correlaties tussen de angstscore en de andere variabelen.

Var. no.	Variabelen	Correlatie met Angstschaal ^{*)}	p <
1	Aantal jaren met huidige volledige prothese		
2	Aantal jaren tandeloosheid	-.20	.01
3	Aantal bovenprothesen		
4	Aantal onderprothesen		
5	Tevredenheid		
6	Bovenprotheseklachten		
7	Onderprotheseklachten	.18	.05
8	Vage klachten	.18	.05
9	Klachten 'opvallend'	.19	.05
10	Klachten 'ingevalen'	.19	.05
11	Geslacht	.27	.001
12	Leeftijd	-.23	.01

*) Uitsluitend vermeld indien $p < 0,05$

Appendix A – De schaal 'angst voor de tandarts'

1. Als u morgen naar de tandarts zou moeten, hoe zou u zich dan voelen?
 - a. Ik zou er naar uitkijken als naar een tamelijk prettige ervaring.
 - b. Ik zou me er geen zorgen over maken.
 - c. Ik zou me er wat onbehaaglijk bij voelen.
 - d. Ik zou bang zijn dat het onaangenaam en onplezierig zal zijn.
 - e. Ik zou zeer bang zijn voor wat de tandarts gaat doen.
2. Als u in de wachtkamer van de tandarts op uw beurt moet wachten, hoe voelt u zich dan?
 - a. Ontspannen
 - b. Wat onbehaaglijk
 - c. Gespannen
 - d. Angstig
 - e. Zo angstig dat ik ga transpireren of me bijna lichamelijk ziek voel.
3. Als u in de stoel van de tandarts wacht, terwijl hij afdruk materiaal aanmaakt om te happen voor een afdruk van de kaak, hoe voelt u zich dan?
 - a. Ontspannen
 - b. Wat onbehaaglijk
 - c. Gespannen
 - d. Angstig
 - e. Zo angstig dat ik ga transpireren of me bijna lichamelijk ziek voel.
4. Stel er zit nog een stukje tand bij u in de kaak dat eruitgehaald moet worden. Terwijl u in de stoel wacht pakt de tandarts zijn instrumenten, waarmee hij het stukje eruit gaat halen, hoe voelt u zich dan?
 - a. Ontspannen
 - b. Wat onbehaaglijk
 - c. Gespannen
 - d. Angstig
 - e. Zo angstig dat ik ga transpireren of me bijna lichamelijk ziek voel.
5. U zit in de stoel van de tandarts om uw gebit te laten controleren. Terwijl u wacht, wast hij zijn handen, alvorens hij bij u in de mond kijkt, hoe voelt u zich dan?
 - a. Ontspannen
 - b. Wat onbehaaglijk
 - c. Gespannen
 - d. Angstig
 - e. Zo angstig dat ik ga transpireren of me bijna lichamelijk ziek voel.

mee de volgende gegevens werden verzameld: – variabelen met betrekking tot het 'prothese-verleden':

- 'leeftijd' huidige gebitsprothese
 - aantal jaren tandoosheid
 - aantal vorige gebitsprothesen
- een score voor 'tevredenheid over de prothese': dit is de totaalscore van zes 5-puntsschaalvragen over tevredenheid (0 = zeer tevreden; 1 = tevreden; 2 = tevreden noch ontevreden; 3 = ontevreden; 4 = zeer ontevreden);⁵
- een aantal scores voor klachten over de prothese, te weten: bovenprotheseklachten, onderprotheseklachten, vage klachten, klachten over een opvallend gebit en klachten over de ingevallen mond;^{5,6}
- een score voor 'angst voor de tandarts';⁷ dit is de totaalscore van een vijftal vragen over angst met betrekking tot de tandarts (appendix A). Deze angstindex met een range van 5-25 is een op edentaten gerichte versie van de Corah Index.^{8,9} Hierbij zijn de in de Corah Index beschreven situaties voor de dentate patiënt vervangen door de beschrijvingen van situaties die voor de tandoos patiënt een vergelijkbare gevoelswaarde hebben.

Met behulp van Pearson-correlatiecoëfficiënten

zijn de correlaties tussen de angstschalen en de andere variabelen berekend.

3. RESULTATEN

De scores van de patiënten op alle variabelen zijn weergegeven in tabel I. De correlaties tussen angst en de andere variabelen zijn weergegeven in tabel II.

De resultaten geven aan dat patiënten die langer edentat waren een lagere angstscore hadden dan patiënten die kortere tijd edentat waren. Hoe meer klachten over de prothese er waren des te hoger was de angstscore. Naarmate de leeftijd toenam, nam de angstscore af. Vrouwen hadden een hogere angstscore dan mannen.

4. DISCUSSIE

Er blijkt een relatie te bestaan tussen angst en aantal jaren tandoosheid. De angst neemt af naarmate men langer tandoos is. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de in het verleden tijdens tandheelkundige behandeling opgebouwde angst langzaam verdwijnt.

In dit onderzoek is geen relatie tussen angst en de tevredenheidsschaal gevonden; wel is er een lage, maar significante relatie gevonden tussen de angstscore en verschillende soorten protheseklachten, met name 'onderprotheseklachten', 'vage klachten' en klachten over een ingevallen mond. Deze protheseklachtenschaal is beschreven als een maat voor tevredenheid;⁶ ze tonen als zodanig bij de onderzochte groep patiënten een afname van de tevredenheidsscore (= toename van klachten) bij een toename van de angstscore.

De in de literatuur beschreven relaties tussen angst en geslacht^{1,7,8} en tussen angst en leeftijd^{7,8} worden in dit onderzoek bevestigd. Vrouwen scoren gemiddeld hoger op de angstschalen dan mannen. Of zij angstiger zijn of gemakkelijker angst rapporteren blijft onduidelijk. Naarmate de leeftijd van de patiënten toeneemt, neemt de angstscore af. Opnieuw is hier onduidelijk of ouderen minder gemakkelijk angst rapporteren of dat zij werkelijk minder angstig zijn.

Alle in tabel II weergegeven significante correlaties tussen angst en andere variabe-

len zijn laag, hetgeen betekent dat de 'hoeveelheid verklaarde variantie' gering is.

Vooral vanuit de consumentenbond wordt regelmatig het probleem naar voren gebracht van patiënten die ontevreden zijn over hun gebitsprothese. In een aantal gevallen kan dit worden verklaard door een onvoldoende kwaliteit van de betreffende gebitsprothese. Uit epidemiologisch onderzoek blijkt de kwaliteit van de prothese echter niet samen te hangen met de tevredenheid van de patiënten over die prothesen. Daarom moet bij patiënten met een in de ogen van de tandarts goede prothese en desondanks persisterende klachten worden gedacht aan andere factoren, zoals persoonlijkheidsfactoren en de tandarts-patiëntrelatie.

Eén van de aspecten bij de tandarts-patiëntrelatie is de angst voor de tandarts, die niet alleen wordt beïnvloed door recente ervaringen met de laatste tandarts maar ook door het tandheelkundige verleden en door de ideeën van patiënten naar aanleiding van verhalen van familie en kennissen. Bij bestudering van protheseklachten is het daarom onvoldoende om te kijken naar de kwaliteit van de prothese, maar dient ook te worden gedacht aan de wijze waarop de prothese tot stand is gekomen, aan psychologische variabelen en aan de daarmee samenhangende angst voor de tandarts.^{10 11} Hoe dan ook, het lijkt erop dat klachten

over de prothese gepaard gaan met een angsttoename, misschien juist omdat de klachten het (nog steeds gevreesde) tandartsbezoek nodig maken, wat op zijn beurt de deels 'weggesleten' angst weer oproept.

De in dit artikel gepresenteerde angst-

schaal biedt een mogelijkheid voor nadere bestudering van de rol die angst voor de tandarts speelt bij tandeloze patiënten. Bij zulk een onderzoek is een controlegroep van edentaten, die niet op een wachtlijst voor prothesevervangning staan, gewenst.

SUMMARY

DENTAL ANXIETY IN EDENTULOUS PATIENTS

Key words: Dental anxiety

In this investigation 113 patients with full upper and lower dentures filled in a dental anxiety questionnaire, developed from Corah's dental anxiety scale for edentulous subjects. Relations of this anxiety questionnaire with denture satisfaction, age and sex of the patient and with number of years of edentulousness were found.

LITERATUUR

- ¹SCHUURS AHB, DUIVENVOORDEN HJ, THODEN VAN VELZEN SK, et al. Sociodemographic correlates of dental anxiety. *Community Dent Oral Epidemiol* 1985; 13: 212-5.
- ²VAN WAAS MAJ. Een kunstgebit, een kwestie van doorbijten. Utrecht: rijksuniversiteit, 1985. Academisch proefschrift.
- ³MILGRÖM P, WEINSTEIN P, GETZ T. Fear and anxiety reduction in the geriatric dental patient. *Gerodontics* 1985; 1: 14-9.
- ⁴BOUMA J. On becoming edentulous. Groningen: rijksuniversiteit, 1987. Academisch proefschrift.
- ⁵VERVOORN JM, VAN DE POEL ACM, DUINKERKE ASH, LUTEIJN F, VAN GROENINGEN G. Een andere manier om tevredenheid over de prothese te meten. *Ned Tijdschr Tandheelkd* 1988; 95: 224-6.
- ⁶VERVOORN JM, DUINKERKE ASH, LUTEIJN F, VAN DE POEL ACM. Assessment of denture satisfaction. *Community Dent Oral Epidemiol* 1989; 17: (accepted for publication).
- ⁷VERVOORN JM, DUINKERKE ASH, LUTEIJN F, VAN DE POEL ACM. Assessment of dental anxiety in edentulous subjects. *Community Dent Oral Epidemiol* (accepted for publication).
- ⁸CORAH NL. Development of a dental anxiety scale. *J Dent Res* 1969; 48: 596.
- ⁹CORAH NL, GALE EN, ILIG SJ. Assessment of a dental anxiety scale. *J Am Dent Assoc* 1978; 97: 816-9.
- ¹⁰SCOTT DS, HIRSCHMAN R, SCHRODER K. Historical antecedents of dental anxiety. *J Am Dent Assoc* 1984; 100: 42-5.
- ¹¹HALL N, EDMUNDSON HD. The aetiology and psychology of dental fear. *Br Dent J* 1983; 154: 247-52.

Redactioneel

EXCERPTENDAG

De Redactie is voornemens op zaterdag 7 oktober a.s. in Zeist een discussieochtend te beleggen over redactionele aspecten van excerpten en boekbesprekingen. Geïntere-

seerden wordt verzocht zich - schriftelijk onder vermelding van naam, adres, postcode en woonplaats - vóór 1 september a.s. aan te melden bij: Redactie NTvT,

Prof. Dr. I. van der Waal, Academisch Ziekenhuis Vrije Universiteit, Pathologisch Instituut, De Boelelaan 1117, 1081 HV Amsterdam.